

Янка Купала заўсёды адзначаў, што на яго як пісьменніка вялікі ўплыў аказала народная творчасць, асабліва песні і казкі беларусаў. У вершы “Мая навука” паэт гаворыць аб сваёй вучобе ў народа, аб патрэбе глядзець на навакольны свет вачыма працоўных, глыбокім разуменні фальклорна-паэтычных нацыянальных каштоўнасцяў: “Ад самай красы маіх дзён невясёлых // Настаўнікам быў беларусні абшар; // Усходы палеткаў і гоманы ў сёлах // Навуку сваю мне прыносілі ў дар” [2, с. 330]. У сваіх вершах Янка Купала падкрэсліваў, што асабліва каштоўнымі народнымі песнямі з’яўляюцца тыя, што адлюстроўваюць жыццё працоўнага чалавека, яго горь і радасць, надзею і веру ў лепшую будучыню (“Родныя песні”; “З песень аб сваёй старонцы”; “Песня жней”; “Саха”; “З песень беларускага мужыка” і інш). Ён заклікаў любіць народную песню і казку, вучыцца ў народа карыстацца яго творчасцю (“Песня і казка”: “Песня і казка // Ходзяць у пары, // Сеюць па свеце // Дзівы і чары... // Песня і казка // Як у крышталі, // Свету пакажуць // Тайныя далі ... // Сэрца атуляць // Вечнаю ласкай ... // Слухай жа, сэрца, // Песняй і казкай” [2, с. 342].

Мастак слова заўсёды быў паслядоўным вучнем народа, таму і перадаваў адпаведнымі фальклорнымі паняццямі “пясняр”, “лірнік”, “гусяр”, “музыка”, “песня” і інш. сваю блізкасць да песеннай культуры беларусаў. Асабліва гэта назіраецца ў яго першым зборніку “Жалейка” (1908 г.), калі паэт увасабляў сваю творчасць у вобразах музычных інструментаў (“Аб мужыцкай долі”, “Грай, мая жалейка”).

“Жалейка” стала паэтычным адкрыццём Беларусі. Тут ёсць і праца селяніна, з’явы стыхіі і прыроды, жыццё чалавека і яго светаадчуванне – тое, што жыло стагоддзямі на гэтай зямлі. Збонік населены беларускімі тыпамі. Гэта – мужык, пан, рамеснікі, жнеі, сівыя бабулі і дзядулі. Мастацка-паэтычнай увагай песняра адзначаны і прадметы сялянскага побыту: каса, тапор, саха і лапці, хатка. Яны ў поўнай меры раскрываюць рэаліі цяжкага сялянскага жыцця. У некаторых сваіх вершах Янка Купала акцэнтуюць увагу чытача на тым, што яго вершы-песні аб нядолі мужыка – беларуса складзены па ўзору і падабенству песень на гэтую тэму, якія вякамі бытавалі ў народзе. Адзін з такіх вершаў “На старую ноту”. Гэты твор і па зместу, і па форме блізкі да народных песень аб долі-нядолі: “Свеце месяц, свеце // З вечара да рана // Арэ мужык поле // Не сваё, а пана. // Не сваё так поле // Мужычок пахае, // Бо сваёй зямелькі // Так нямнога мае. // Пахае, пахае // І галосіць песні, // Ёвесь потам пакрыты, // Ёвесь крывавай плесняй” [2, с. 105]. Аб гэтым гаворыць вобраз гаротніка-музыкі і песенны паралелізм, якім верш пачынаецца. Тыповы для народнай вобразнай мовы і выраз “раса выесяць вочы”, а таксама песенныя вобразы і сімвалы, якія аўтар уводзіць у тканіну вершаваных радкоў.

Янка Купала заўсёды арыгінальна і творча перасэнсоўвае народна-паэтычны матэрыял, таму цяжка вызначыць і вылучыць у яго паэзіі тое, што прыйшло да яго з фальклорных крыніц. Характэрным ў гэтым плане з’яўляецца верш “З песень аб няволі”, змест якога раскрывае глыбокае разуменне пакут працоўнага чалавека ў перыяд рэакцыі пасля паражэння рэвалюцыі 1905 г.

У гэтым творы беларускі паэт арыентуецца на народныя песні, выкарыстоўвае песенныя прыёмы і мастацкія асаблівасці, разгорнуты паралелізм і метафарычныя вобразы, пастаянныя эпітэты: “То не свісты зімовай мяцеліцы // Над зямлёю шумяць і гудуць, - // Гэта дзікім мучыцелем сеецца // Сяўба - ў путы працоўных закуць. // То не рой

руганоў падымаецца, // Дзе зваёваных трупы ляжаць, - // Гэта гурбы казакоў злятаюцца // Закаваны народ катаваць. // То не рэчак паводкі бурлівыя // Затапляюць зямельку вадой, - // Гэта, ў бойцы мручы, нешчаслівыя // Залілі свет нявіннай крывёй... [2, с. 82-83]. Выкарыстоўваючы народна-песенныя інтанацыі, Янка Купала дасягаў незвычайнай вобразнасці і яркасці эмацыянальнага пачуцця паэтычнага радка.

Фальклорныя традыцыі паэт ужывае ў вершах “Доля ўдавы”; Песня сіроткі”, “ З сіроцкай долі”, “Песня”, “Мусіць трэба было” і інш. У гэтых творах прысутнічае песенны вобраз знойдзенай долі, які пакрашлівае трагічны лёс жанчын і сірот у бяспраўным грамадстве.

Аднак Янка Купала з вуснай народнай творчасці чэрпаў не толькі матэрыял аб горкай і беспрасветнай долі беларускага народа. У мастака слова шмат вершаў, дзе ён выкарыстоўвае народную сатыру, жарт і гумар на злых жонак, зухаватых маладзін (“Кацярына”, “Мая жонка”, “ Благая жонка”) і дае ім пароды ў духу народнай культуры.

Творча пераасэнсаваны паэтам традыцыі народных песняў аб каханні (“Чорныя вочы”, “ У зялёным садочку”, “Дзяўчынка, галубка мая”, “ Ты прыйдзі”, “Пакахай мяне, дзяўчына” і інш). Цікава, што Я. Купала апяваў у сваіх творах часцей шчаслівае каханне, хоць у народных традыцыях, як выдома, пераважаюць сумныя матывы на гэту тэму.

Па сюжэтам народных песень беларускі мастак слова стварыў і такія вершы, як “Вясна” (“Ой, вясна, ой, вясна!”), “Былі ў бацькі тры сына”, “ Не жалейка йграе” і інш.

Так, у вершы “Былі ў бацькі тры сына” выразна гучыць матыв аднайменнай народнай песні. Як і ў песні паэт гаворыць аб трох сынах, аднак у Я. Купалы характарыстыка братаў даецца па-новаму, чым ў народнай песні.

Па матывах песень-вяснянак напісаны верш “Вясна”. Вобраз вясны мае сімвалічнае значэнне, ён перадае радасць аўтара аб тым, што хутка народ прачнецца ад “чарненькага часу” і наступіць час свабоднага жыцця.

У многіх творах Я. Купалы спалучаюцца матывы песень і казак (“Лявон”, “Песня і казка”), дзе сустракаюцца казачныя матывы і песенныя вобразы).

У вершах “Канюх”, “Заклятая кветка”, “Ваўкалак”, “Русалка”, “ У купальскую ноч” і інш прысутнічаюць сюжэты і матывы толькі казак, паданняў, легенд. Так, у вершы “Канюх” распрацавана легенда аб птушцы-кнігаўцы, якая не захацела прымаць удзел ў рабоце па здабыццыванню вады, а за гэта бог асудзіў яе на кару лётаць над вадой і прасіць піць.

У вершах “Заклятая кветка” і “У купальскую ноч” распрацоўваецца матыв народных легенд аб кветцы-папараці як сімвале чалавечага шчасця.

З вуснай народнай творчасцю звязаны паэмы Янкі Купалы “Курган” (1910 г.), “Бандароўна” (1913 г.), “Магіла льва” (1913 г.). Аўтар у сваіх творах карыстаецца фальклорнымі матывамі і сюжэтамі. Вусна-паэтычныя крыніцы служаць канцэптуальнай асновай гэтых паэм.

Цікава, што беларускі паэт шырока карыстаецца народнымі прыказкамі і прымаўкамі. Для прыкладаў можна назваць вершы “Нібы казка”, “Страх”, “Дзе ні кінь – дык клін!”. Па ўзору фальклорных выслоўяў ён стварае свае афарыстычныя выразы, якія набываюць значэнне крылатых слоў (“Ад вёскі адбіўся, ў палац не папаў” (“Нібы казка”), “Воля сонейку раўня” (“Песня вольнага чалавека”), “Слова, дум ніхто не звяжа” (“Гэй, наперад!”), “Хто не любіць волі, - не нашага роду” (“Ад рана да рана”) і інш.

Сувязь творчасці Янкі Купалы з народна-паэтычнай культурай назіраецца фактычна ва ўсіх жанрах, у якіх працаваў пісьменнік. Гэта адбівалася на вобразнай сістэме і паэтычных асаблівасцях паэзіі беларускага мастацкага слова.

У гэтым плане , можна адзначыць такі мастацкі прыём, як адухаўленне прыроды, заснаванае на аснове песеннага паралелізм, які часта сустракаецца ў вуснай паэзіі. Шырокія разгорнутыя паралелізмы і паралелізмы-метафары Янкі Купалы заснаваны на супастаўленні з’яў прыроды з жыццём чалавека (“Голуб і дзяцюк”), з рэвалюцыяй (“Перад бурай”) і інш. Тут паралелізм, як і ў народных песнях, з’яўляецца кампазіцыйнай асновай твора.

Прырода ў вершах і паэмах Я. Купалы выступае як актыўная дзеючая сіла, якая цесна звязана з жыццём чалавека. Так, прырода ў паэме “Бандароўна” ўзаемадзеінічае з пачуццямі гераіні адлюстроўвае яе перажыванні і надзеі. Паэт звяртаецца да з’яў прыроды як да жывых істот, што ў сваю чаргу надае творам эмацыянальную выразнасць і жывасць лірычнаму ўспрымання радка (“Рзвейся, туман...”, “На жалейцы”, “Ты, зялёная дубрава”, “Не судзіла доля” і інш.), а таксама ўносіць паэтычную цеплыню і сардэчнасць.

У беларускай паэзіі першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя атрымліваюць шырокае распаўсюджванне біблейска-евангельскія матывы. Гэта назіраецца ў творчасці Цёткі, Я. Коласа, М. Багдановіча, А. Гаруна, Ц. Гартнага і інш.

Янка Купала, які заўсёды клапаціцца пра будучыню свайго народа, не можа не разумець ролю Бібліі ў прэцэсе духоўнага станаўлення беларускай нацыі, а таксама і ў развіцці нацыянальнай літаратуры і культуры. Пра гэта сведчаць яго вершы “А хто там ідзе?”; “Ворагам Беларушчыны”, “Я не для вас...” і інш. Гэтыя творы напітаны ў духу старога біблейскага тэстамента , што дае нам падставу гаварыць пра сувязь творчасці Янкі Купалы з Бібліяй - лепшага тварэння чалавечага генія. Менавіта Біблія дала нашаму паэту магчымасць паглядзець на гісторыю свайго народа глабальна.

У вершы “Ворагам Беларушчыны” Янка Купала наследуе біблейскія матывы і традыцыі. Выяўляючы стан тагачаснага жыцця беларусаў, аўтар

сам выступае ў ролі прарока. Павышаная эмацыянальнасць і экспрэсіўнасць твора нагадвае патэтыку царкоўна-кніжнай мовы.

Такім чынам, творчасць Янкі Купалы сваімі вытокамі выходзіць з глыбінь народнай творчасці, якая забяспечывае ёй высокі ідэйна-мастацкі ўзровень, выключную эмацыянальную сілу і выразнасць. Зварот да народна – песеннай творчасці быў для яго не самамэтай, не імкненнем да стылізацыі пад фальклор, а глыбокай унутранай патрэбай гаварыць з людзьмі на зразумелай ім вобразна-паэтычнай мове, гарачым жаданнем паэта несці беларускае слова ў масы.

Літаратура

1. Гніламёдаў У. Янка Купала. Новы погляд / У. Гніламёдаў. – Мінск: Народная асвета, 1995. – 176 с.
2. Купала Я. Вершы. Паэмы. П'есы. / Я. Купала. – Мінск: Харвест, 2007. – 704 с.